

Мундарижа

Таҳлил	
Муҳиддин КАЛОНОВ. Корхоналарнинг молиявий натижалари таҳлилини такомиллаштириш	3
Рақамли иқтисодиёт	
Баҳриддин МАҲМУДОВ. Рақамли иқтисодиётнинг иқтисодий ўсишга таъсири	7
Эконометрик моделлаштириш	
Носир МАҲМУДОВ, Азамат ҚОСИМОВ. Ҳудудий саноатни эконометрик моделлаштиришнинг ўзига хос хусусиятлари	10
Инвестиция	
Азизхон ТИЛЛЯХОДЖАЕВ. Тўқимачилик саноатида инвестиция лойиҳаларини бошқариш самарадорлигини ошириш	13
Тажриба ва самара	
Абдусит НАЗИРОВ. Миллий иқтисодиётни инновацион ривожлантиришда венчур маблағидан фойдаланиш	19
Аудит	
Сулув ҲАМИДОВА, Абдирахим ТўРАЕВ, Шерзод РАҲМОНОВ. Пул маблағлари аудитини ҳалқаро аудит стандартлари асосида такомиллаштириш	22
Жараён	
Баҳодир ОМОНОВ, Моҳира УСМАНОВА. Йўл ҳаракати хавфсизлигини оширишда замонавий интеллектуал транспорт тизимларидан фойдаланиш	27
Ислоҳот	
Мехриддин ХОЖИЕВ. Нодавлат нотижорат ташкилотларида активлар аудитини такомиллаштириш	30
Иқтисодиёт	
Ирода БАКИЕВА, Шавкат ФАЙЗИЕВ. Фаол инвестиция сиёсати – иқтисодиёт барқарорлиги омил	35
Долзарб мавзу	
Нодирбек СОТВОЛДИЕВ. Озиқ-овқат бозорини давлат томонидан тартибга солиш йўналишлари ва ўзига хос хусусиятлари	38
Аграр соҳа	
Соҳибжон ТОПИЛДИЕВ. Ўзбекистон аграр секторидagi муаммоларни бартараф этишнинг асосий йўллари	41
Ижтимоий таъминот	
Шерзод РАҲАБОВ. Пенсия тизимидаги таркибий ўзгаришнинг иқтисодий аҳамияти	44
Соғлиқ ва хавфсизлик	
Азиз ЗИКРИЕВ. Қўрилиш саноатида инсон соғлиғи ва хавфсизлигининг ижтимоий-иқтисодий самарадорлигини баҳолашга услубий ёндашувлар	47
Стратегик бошқарув тизими	
Умиджон КОСТАЕВ. Стратегик бошқарув ҳисобида ҳўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини баҳоловчи кўрсаткичлар тизими	50
Тараққиёт	
Ақтам ХОЛОВ. Ёш раҳбар кадрларнинг мансаб поғоналарида ўсиш истикболлари	56
Кластер механизми	
Муборак АШУРОВА. Ишлаб чиқаришни кластер усулида ташкил этишнинг зарурляти	59
Туризм	
Абдулла МИРЗАЕВ. Ўзбекистонда туристик-рекреация корхоналари фаолиятини бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмларини такомиллаштириш	62
Тадбиркорлик	
Азиз ҚОДИРОВ, Диффуза ўРОҚОВА. Кичик бизнесда инновацион фаолият ва уни ривожлантириш масалалари	66
Маркетинг	
Нозимжон ТУРСУНОВ, Тохиржон МАХМУДОВ . Инновацион иқтисодиёт шароитида Ўзбекистон мода индустриясини ривожлантиришда маркетинг стратегияларининг ўрни	69
Модернизация	
Дилбар ХОДЖАЕВА. Иқтисодиётни модернизациялаш – барқарор иқтисодий ўсиш омил	73
Эркин иқтисодий зоналар	
Зебинисо НАВРЎЗЗОДА. Эркин иқтисодий зоналарнинг мазмун-моҳияти, мақсадлари ва ривожланиш хусусиятлари	76
Хизматлар соҳаси	
Зиёла ЖўРАЕВА. Рақамли иқтисодиёт шароитида хизматлар соҳасини ривожлантириш зарурляти	79
Нитгоҳ	
Баҳодир МАРДОНОВ, Муҳаммадин ЭРДОНОВ. Хизмат кўрсатиш соҳасини юқори суръатларда ривожлантиришнинг устувор йўналишлари	82
Қимматли қозғалар бозори	
Акрамжон КАРИМОВ. Ўзбекистон қимматли қозғалар бозорида акцияларнинг оммавий тақлифи ва унинг иқтисодий аҳамияти	86
Хориж тажрибаси	
Сирожидин МАХАТОВ. Корея Республикасида инновацион тизим шаклланишининг ўзига хос хусусиятлари ва асослари	90
Транспорт	
Муҳаммадхўжа САИТКАМОЛОВ. Темир йўл транспорти ривожланишида инвестицион фаолият самарадорлигини ошириш йўллари	94

Туризм ёрдамчи ҳисоби

Ақбар ЖУМАЕВ. Туризм ёрдамчи ҳисоби ва уни такомиллаштириш йўналишлари	97
--	----

Сегментар ҳисобот

Рисолат ҲАСАНОВА. Сегментар ҳисобот тузишнинг назарий жиҳатлари ва уни кластерларда қўлаш усуллари	100
--	-----

Молия

Бобур БОРОНОВ. Молиявий активлар ҳисоби принциплари таснифини такомиллаштириш	103
---	-----

Меҳнат бозори

Абдурахмон АСРАҚУЛОВ. Норасмий бандликка концептуал ёндашувлар ва унинг Ўзбекистон меҳнат бозоридagi даражаси	106
---	-----

Пенсия тизими

Фаҳриддин ЗАЙНИДДИНОВ. Пенсия тизими даромадларини ижтимоий таъминот ва инвестицион фаолиятга самарали сарфлаш йўллари	111
--	-----

Банк фаолияти

Обид ҲАМРАЕВ. Банкларга молиявий ресурсларни жалб этишни такомиллаштириш	114
--	-----

Ҳуаа

Нусратилло НОРҚОБИЛОВ. Қашқадарё вилояти иқтисодиётини ривожлантиришда хорижий инвестицияларнинг ўрни	118
---	-----

Уй-жой коммунал хўжалиги

Нодирахон ЖўРАЕВА. Ўзбекистонда уй-жой коммунал хўжалиги тизимининг шаклланиши ва бошқариш хусусиятлари	122
---	-----

Қишлоқ хўжалигини рақамлаштириш

Гузла АДИЛОВА. Ўзбекистон қишлоқ хўжалигида рақамли иқтисодиёт тизимини шакллантиришнинг илмий методологик асослари	126
---	-----

Маркетинг

Сирожаи АЛЛОБЕРГАНОВ. Интерактив ва рақамли маркетингнинг корхоналар маркетинг фаолиятини ривожлантиришдаги ўрни	130
--	-----

Фаровон турмуш гарови

Саидубайдуллахон САИДУМАРАДИХОНОВ. Ўзбекистонда аҳоли турмуш даражасини яхшилашда аҳоли даромадларининг ўрни	134
--	-----

Интеграция

Бунёд РАДЖАБОВ. Мамакатнинг глобал инновацион иқтисодиётга интеграциялашувини баҳолаш	137
---	-----

Содержание

Цифровая экономика

Бахтиёр МАХКАМОВ. Эффективное лицензирование радиочастотного спектра как фактор привлечения дополнительных инвестиций в сферу мобильных услуг	141
---	-----

Стратегическое управление

Зудия САГДИЛЛАЕВА. Вопросы устойчивого развития организации на современном этапе	144
--	-----

Инновационная экономика

Зумрад ГАЙНАЗАРОВА. Взаимосвязь человеческого капитала с интеллектуальным капиталом	148
---	-----

Цифровая экономика

Зухра ОТАКУЗИЕВА, Шухрат БОБОХУЖАЕВ. Роль и место биржевых электронных торговых систем Узбекистана в цифровой экономике	151
---	-----

Финансы и рынок

Равшан КАЮМОВ, Ферузбек МАДАМИНОВ. Комплексный подход к раскрытию сущности финансового рынка	156
--	-----

Финансовый мониторинг

Шамсиддин АЛЛАЯРОВ. Значение финансового мониторинга в системе экономической безопасности	160
---	-----

Рыночные исследования

Шахло МАХКАМОВА, Зумрад ИАХАМОВА. Потребительское поведение современной молодежи	164
--	-----

Корпоративное управление

Обид АСАДОВ. Повышение эффективности системы корпоративного управления акционерной компании «Узбектелеком»	167
--	-----

Управление предприятием

Султан БАЛТАШЕВ. Управление кредитоспособностью предприятия	171
---	-----

Международная практика

Шерзод КУДБИЕВ. Основные изменения в деятельности МОТ в условиях инновационного развития	175
--	-----

Государственное регулирование

Умида ЮЛАШШЕВА. Зарубежный опыт государственного регулирования предприятий малого бизнеса	181
---	-----

Банковская деятельность

Феруза УРУНОВА. Формы участия коммерческих банков в финансировании инвестиционных проектов	185
--	-----

Инвестиции

Наргизабону АБИРОВА, Рушана АМИНОВА. Инвестиционная поддержка малого бизнеса: проблемы и перспективы	188
--	-----

ТАҲРИР КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

ТАҲРИР КЕНГАШИ РАИСИ | ПРЕДСЕДАТЕЛЬ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА

Қаландар АБДУРАҲМОНОВ

ЎзР ФА академиги, иқтисодиёт фанлари доктори, профессор
академик АН РУз., доктор экономических наук, профессор

ТАҲРИР КЕНГАШИ АЪЗОЛАРИ | ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА

Z. Kliment LAZARASHVILI (Климент ЛАЗАРАШВИЛИ), MBA, JD, PhD.

Georgian international University президенти (АҚШ)

Президент Georgian international University (США)

Gerhard FELDMEYER (Герхард ФЕЛДМАЙЕР)

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор (Германия)

доктор экономических наук, профессор (Германия)

Masato HIWATARI (Масато ХИВАТАРИ)

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор (Япония)

доктор экономических наук, профессор (Япония)

Sung Dong KI (Сунг Донг КИ)

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор (Корея Республикаси)

доктор экономических наук, профессор (Республика Корея)

Нагмет АИМБЕТОВ

ЎзР ФА академиги, иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

академик АН РУз., доктор экономических наук, профессор

Юрий ОДЕГОВ

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор (Россия)

доктор экономических наук, профессор (Россия)

Адҳам БЕКМУРОДОВ

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

доктор экономических наук, профессор

Муҳиддин ПЎЛАТОВ

иқтисодиёт фанлари доктори

доктор экономических наук

Дурбек АХМЕДОВ

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

доктор экономических наук, профессор

Бахтиёр ИСЛОМОВ

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

доктор экономических наук, профессор

Баҳодир УМУРЗАКОВ

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

доктор экономических наук, профессор

Игорь БУТИКОВ

иқтисодиёт фанлари доктори, профессор

доктор экономических наук, профессор

Муҳиддин КАЛОНОВ

иқтисодиёт фанлари доктори,

доктор экономических наук

УЎТ: 338.46

Рақамли иқтисодиёт шароитида хизматлар соҳасини ривожлантириш зарурияти Необходимость развития сферы услуг в цифровой экономике The need to develop services in the digital economy

Зилола ЖЎРАЕВА,
Бухоро Давлат университетининг
Сервис соҳаси иқтисодиёти кафедраси
катта ўқитувчиси.

Аннотация

Ушбу мақолада хизматлар соҳасини ривожлантиришнинг объектив зарурияти ҳамда рақамли иқтисодиётни шакллантиришдаги аҳамияти ёритилган. Ўзбекистонда мазкур соҳанинг ривожланиши таҳлил қилиниб, уни янада яхшилашнинг устувор йўналишлари кўрсатилган.

В этой статье подчеркивается объективная необходимость развития сферы услуг и важность построения цифровой экономики. Представлен анализ развития сферы услуг в Узбекистане и показаны приоритеты для дальнейшего развития сферы услуг.

This article emphasizes the objective need for the development of the service sector and the importance of building a digital economy. The analysis of the development of the service sector in Uzbekistan is presented and the priorities for the further development of the service sector are shown.

Ривожланган давлатлар тажрибаси мамлакат иқтисодиёти барқарор рақамли топишини таъминлаш учун интеллектуал маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш ҳамда хизматлар соҳасини тараққий эттириш зарурлигини кўрсатмоқда. Чунки иқтисодий ўсишнинг ҳозирги босқичи хизматлар соҳаси иқтисодиёти ва “билимларга асосланган иқтисодиёт”нинг ўзаро бирлашиши сифатида эътироф этилади. Умуман олганда, хизматлар соҳаси иқтисодиётни инновацион ривожлантириш ва рақамли иқтисодиётни шакллантиришнинг асосий омилларидан биридир.

Президентимиз Шавкат Мирзиёев ана шуларни назарда тутиб, Олий Мажлисга жорий йил 24 январдаги Мурожаатномасида “Тараққиётга эришиш учун рақамли билимлар ва замонавий ахборот

технологияларини эгаллашимиз зарур ва шарт. Бу бизга юқалишнинг энг қисқа йўлидан бориш имкониятини беради”, дея таъкидлаб ўтди [1].

Эндиликда хизматлар соҳаси иқтисодиётнинг стратегик тармоқларидан бирига айланган. Бинобарин, ишлаб чиқариш жараёнларининг такомиллашиши, бозорнинг кундалик товарлар билан тўйиниши, илм-фаннинг жадал ривожланиши замонавий хизматлар кўрсатиш соҳасини замонавийлаштиришни талаб этмоқда. Буларнинг барчасини ахборот, молия, транспорт, савдо, суғурта ва бошқа хизматлар турларидан айро ҳолда тасаввур этиб бўлмайди.

Миллий иқтисодиётимизни модернизациялаш ва диверсификациялаш жараёнларини амалга оширишга ҳамда инновацияларни жорий этишга

Калит сўзлар: хизматлар соҳаси, рақамли иқтисодиёт, инновация, модернизация, диверсификация, ахборот технологиялари, замонавий ахборот хизматлари, интернет.

қаратилган ислохотлар натижасида хизматлар соҳаси янги босқичга кўтарилди. Жумладан, Президентимизнинг 2017 йил 7 февралдаги 4947-сонли Фармони билан тасдиқланган 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида, Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил 26 февралдаги “2016–2020 йилларда хизматлар соҳасини ривожлантириш дастури тўғрисида”ги қарори каби қатор ҳужжатларда бу соҳани янада такомиллаштириш, диверсификациялаш ҳамда кўрсатиладиган хизматлар рақобатбардошлигини ошириш бўйича устувор вазифалар белгилаб берилди.

Хизмат кўрсатиш соҳасининг ривожланиши бутунги кунда бутун миллий иқтисодий комплекс равнақи учун жуда зарур. Негаки, замонавий иқтисодиётда ушбу секторнинг роли нафақат унинг иқтисодиёт таркибидаги устунлиги, балки иқтисодий ўсишнинг асосий омиллари, масалан, илм-фан ривож, замонавий ахборот технологияларининг хизматларда шаклланиши билан ҳам боғлиқдир.

Илмий манбаларда хизматлар соҳаси турлича таърифланган ва иқтисодиётнинг энг истиқболли йўналишларидан ҳамда рақамли иқтисодиётни шакллантирадиган асосий мезонлардан бири эканлиги қайд этилган. Масалан, А.Булатова ва Н.Литвинцева бу хусусда қуйидагича фикр билдиришган: “Хизмат кўрсатиш соҳаси мураккаб кўп қиррали механизмни ифодаловчи замонавий савдо-сотиқ ва транспортдан тортиб таълим ва суғурта соҳаларига қадар кенг қамровли фаолиятни қамраб олган замонавий иқтисодиётнинг энг истиқболли йўналишларидан биридир. Ресторан ва меҳмонхоналар, сартарошхоналар ва таъмирлаш устакхоналари, спорт клублари ва ўқув муассасалари, сайёҳлик агентликалари, аудиторлик ва маслаҳат компаниялари, банклар, клиникалар, мотеллар, дам олиш уйлари – буларнинг барчаси хизмат кўрсатиш соҳасига тегишли” [3].

Хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш ва самарадорлигини ошириш масалаларига мамлакатимиз иқтисодчи олимларининг илмий ишларида ҳам жиддий эътибор қаратилмоқда. Жумладан, Ю.Урунбаева ушбу соҳани ривожлантириш асосида аҳоли турмуш даражасини янада яхшилаш истиқболларини тадқиқ этган [4], И.Очилов эса хизмат кўрсатиш соҳаси корхоналарида самарадор-

ликни ошириш йўллариini ёритган [5].

Мустақиллик йиллари юртимизда иқтисодиёт-
ни диверсификациялаш ва таркибий ўзгартириш-
ларни чуқурлаштириш, аҳоли бандлигини самара-
ли таъминлаш, турмуш сифати ва фаровонлигини
оширишнинг муҳим йўналишлари ва омилларидан
бири сифатида хизматлар соҳаси ва сервисни жа-
дал ривожлантириш бўйича тизимли ишлар амалга
оширилди. Қолаверса, мазкур соҳа охирги пайт-
ларда иқтисодиётнинг барқарор ўсишини таъмин-
лашда, рақамли иқтисодиётни шакллантиришда
салмоқли ўрин эгалламоқда.

Рақамли иқтисодиёт янги технологиялар, платформалар ва бизнес моделлари яратиш ва уларни кундалик ҳаётга татбиқ этиш орқали мавжуд иқтисодиётни янгича тизимга киритиш демакдир, у ривожланишнинг замонавий босқичи бўлиб, ижодий меҳнат ва ахборот неъматларининг устувор ўрни билан тавсифланади. Рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йўли танлангани ахборот технологиялари соҳасини такомиллаштиришни ҳамда замонавий ахборот хизматлари кўрсатишни кенг кўламда жадаллаштиришни талаб қилади.

Мамлакатимизда изчил давом эттирилаётган ижтимоий-иқтисодий ислохотлар жараёнида хизматлар соҳасини ривожлантиришга ва рақобатбардошлигини оширишга устувор вазифалар сифатида қаралмоқда. Бойси, бу соҳа мамлакатимиз иқтисодиётининг асосий қисмини ташкил этмоқда, сўнгги йилларда яратилган ялпи ички маҳсулотнинг ярми-

1-жадвал.

Иқтисодий фаолиятнинг асосий турлари бўйича кўрсатилган хизматлар ҳажми (млрд. сўмда) [6]

Т/р	Хизматлар турлари	2015 й.	2016 й.	2017 й.	2018 й.
1	Ахборот ва алоқа соҳа-сидаги хизматлар	5 181,5	6 306,8	8 196,7	10 332,6
2	Молия хизматлари	8 206,7	9 898,4	15 023,8	21 296,3
3	Транспорт хизматлари	26 817,3	30 617,8	36 217,2	44 159,4
4	Савдо хизматлари	21 366,9	27 368,2	32 006,9	39 743,4

дан ортиғи айнан унинг ҳиссасига тўғри келмоқда.

Статистик маълумотларга кўра, 2015 йилда жами 78530,4 млрд. сўмлик хизматлар кўрсатилган. 2018 йилда бу кўрсаткич қарийб икки баробарга ошиб, 150889,8 млрд. сўмга етган.

Иқтисодий фаолиятнинг асосий турлари бўйича кўрсатилган хизматлар ҳажмини таҳлил қилиш орқали уларга бўлган талабни ҳамда мазкур хизмат турларининг ривожланиш динамикасини кўриш

мумкин. Рақамли иқтисодиётни ривожлантиришда ахборот ва алоқа, молия, суғурта ҳамда маслаҳат хизматлари гоёат муҳим аҳамият касб этади.

1-жадвалда келтирилган маълумотлардан ахборот технологиялари ривожланиши ҳамда замонавий ахборот ва алоқа хизматларига талаб тобора ортиб бориши натижасида ахборот хизматлари кўрсатиш ҳажми 2018 йилда 2015 йилгига нисбатан икки барабар, транспорт ва савдо хизматлари кўрсатиш ҳам деярли шунча, молия хизматлари кўрсатиш эса салкам уч барабар ошганини кўриш мумкин.

2018 йил маълумотлари асосида кўрсатилган хизматлар ҳажмини ҳудудлар бўйича таҳлил қилсак, Тошкент шаҳри, Тошкент, Самарқанд, Фарғона, Андижон ва Бухоро вилоятлари юқори кўрсаткичларга эришганининг гувоҳи бўламиз.

Умумлаштириб айтганда, иқтисодиётда инновациялар ва рақамли технологияларнинг аҳамияти тобора ортиб бораётган вазиятларда хизматлар соҳаси макроиқтисодий барқарорликни ҳамда иқтисодий фаолликни таъминлайдиган энг мақбул ва асосий йўналишлардан биридир.

Ўтказилган таҳлиллар натижаларига асосланиб, хизмат кўрсатиш соҳаси мамлакатимизда жадал

ривожланаётган тармоқлардан бири, десак хато бўлмайди. Қуйидаги тавсиялар эса унинг янада тараққий этишига ва миллий иқтисодиётдаги ўрни ҳар қачонгидан мустаҳкамланишига ёрдам беради, деган умиддамиз:

– рақобатбардош хизматлар кўрсатиш ҳамда хизматлар самарадорлигини ошириш мақсадида мазкур соҳада “кластер” механизмидан фойдаланишни такомиллаштириш. Чунки кластерларни шакллантириш ва ривожлантириш тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб этиш ва ташқи иқтисодий интеграцияни фаоллаштиришнинг самарали механизми саналади;

– рақамли иқтисодиётни ривожлантириш мақсадида ахборот ва алоқа соҳасида хизматлар кўрсатишни инновацион ривожлантириш. Бунда илм-фаннинг сўнгги ютуқларини қўллаш, илғор хорижий тажрибалардан фойдаланишни йўлга қўйиш;

– мамлакатимиздаги улкан туристик салоҳият мавжудлигини инобатга олиб, туристик хизматлар кўрсатишни сифат жиҳатдан янада такомиллаштириш, туризм соҳаси учун малакали кадрлар тайёрлашни ривожлантириш ва бошқалар.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. <https://president.uz/uz/lists/view/3324>
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги 4947-сонли Фармони. “Халқ сўзи”, 2017 йил 8 февраль.
3. Булатова А.С., Литвинцева Н.Н. Мировая экономика и международные экономические отношения, 2008 г.
4. Урунбаева Ю.П. Хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш асосида турмуш даражасини ошириш истиқболлари. Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун тайёрланган диссертация. Самарқанд, 2018 йил.
5. Очилов И.С. Хизмат кўрсатиш соҳаси корхоналарида самарадорликни ошириш йўллари. Иқтисод фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Самарқанд, 2010 йил.
6. www.stat.uz маълумотлари.